

Fransien Werkhoven – Jansen (83 jaar)

Een collage van haar levensreis van Indië naar kamp Schattenberg

Het is 1942 op Ambon, tijdens de Japanse bezetting in de 2e Wereldoorlog.

Fransien Jansen ziet haar opa uit een zelfgemaakte loopgraaf bij hun huis kruipen. Het schieten was net opgehouden. Een Japanner ziet hem en slaat hem met de kolf van zijn geweer tegen het hoofd. Hij was op slag dood ... Fransien is dan 5 jaar.

Het gezin Jansen met 6 kinderen en moeder Cornelia is op Ambon vanwege het KNIL verlot van vader Piet Jacob.

Weinig weet Fransien nog van Ambon. Haar vader is op Banda in 1905 geboren, moeder Cornelia Ruhulesin, komt uit Haria op het eiland Saparua.

Opa Bertrand Jansen en oma Fransina De Klerk hebben Nederlandse voorouders.

Vader Piet heeft nog 2 broers en 3 zussen.

Na de overgave van de Japanners in 1945, gaat het gezin naar Makassar, het KNIL kampement KIS. Vader werkte bij de Aan- en Afvoertroepen en was verantwoordelijk voor het transport van de families (vrouwen en kinderen) van de soldaten over de hele archipel.

Moeder Cornelia heeft de koffers nog niet uitgepakt of haar man moest alweer naar een andere legerplaats. Alle kinderen behalve de jongste twee zijn daardoor op verschillende plaatsen in Indië geboren.

Fransien is zo in Meester Cornelis geboren (12 september 1937), het stadsdeel Jatinegara van het tegenwoordige Jakarta, waar ook veel Molukkers gewoond hebben. Als ze vijf maanden oud is, op 31 januari 1938, wordt Beatrix de kroonprinses in Nederland geboren. Bij het lawaai van de festiviteiten lag ze alleen in huis en moest van schrik huilen van de saluutschoten. Vader en moeder waren buiten aan het kijken en een buurvrouw tante *Cornelia Tentua* ontfermde zich over haar. Dat is ook de reden waarom zij en haar man de peetouders van Fransien zijn geworden in mei 1938, als ze gedoopt wordt in de Maleisch Protestantse Kerk van Meester Cornelis. Later in Nederland ging ze nog heel vaak vanuit Schattenberg en Santpoort (Haarlem) naar hen toe in het kamp IJsseloord onder de rook van Rotterdam. Fransien werkte bij de Willem Arntsz Hoeve in Santpoort.

13 jaar later, het gezin Jansen telt nu 3 jongens en 5 meisjes, in februari 1951 gaan ze al weer op weg. Nu met 922 anderen op de boot Atlantis richting Nieuw Guinea. Dat dacht Fransien. Ze vertelt dat ze op de boot pas hoorde dat ze vanuit Surabaya richting Nederland zouden gaan. Velen gingen daar ook van uit. Ook hier heeft ze flarden aan herinneringen. Ze zaten in Dek A, het laagste dek van de 4 dekken en een keer keek ze stiekem mee bij een begrafenis. Een vrouw tante *Wattimena* kreeg een zeemansgraf in de Golf van Biskaje. Op 23 maart 1951 kwamen ze in Rotterdam aan en na registratie en eten ging de familie door naar Schattenberg.

Het is elf uur 's nachts, donker en koud als ze in Schattenberg aankomen met 3 bussen in een leeg kamp.

Ook barak 5 kamer 14 is leeg. Ze sliepen op bultzakken, met stro gevulde matrassen. Gelukkig werd het centraal gestookt vanuit het Ketelhuis.

Ze vond het maar eng, het werd vroeg donker, ze woonden tussen de bomen in en het was stil.

De ochtend erna was het een feest voor de kinderen. Hoewel het koud was en veel sneeuwde speelden ze buiten in de sneeuw, sommigen op blote voeten. Fransien en haar vrienden speelden wel eens sneeuwvlokken in Indië. Dan raspten ze ijs en strooiden het vanaf het dak naar beneden. De nog aanwezige Nederlanders in barak 11 vonden het maar

vreemd dat de kinderen het niet koud hadden. Haar burens waren de families *Singadji*, *Teterissa*, *Alfons*, *Noija*.

Het eerste halfjaar ging Fransien nog niet naar school. In de 5^e klas zat ze bij meester Bijlhout in de 6^e bij meester van der Leest. Daarna deed ze de 7^e/8^e klas in het dorp Westerbork 10 km verderop.

Met enkele vrienden, *Teda Tahamata*, *Lena Kuhuwael*, *Agus Matulesy* had Fransien zich ingeschreven voor een opleiding bij het Rode Kruis in Den Haag. Meester Kuhuwael vond het goed. Haar oudere broer Albert vond het maar niks, want het herinnerde de familie maar aan de roerige tijd in Indië. Fransien beschrijft de gevechten tijdens de 'bersiap'-periode in KIS kamp Makassar als ze kruipend naar het Margriet kamp slopen, de kogelregens trotserend. De 'bersiap', direct na WO 2 was er veel geweld tussen Nederlanders en Indonesiers, met als inzet de Indonesische onafhankelijkheid.

Haar vader wist niks van haar voornemens. Het werd de huishoudschool aan de Venestraat in Assen. Daarna solliciteerde ze naar een vacature in de zorg, werkte eerst in Laren, dan bij Willem Arntsz Hoeve in Den Dolder en later doorgeplaatst naar Santpoort (Haarlem).

In het gezin Jansen werd thuis Nederlands gesproken. Fransien sprak wel het Maleis van de Molukkers in het kamp, maar had moeite met het kerkmaleis. Haar ouders werden door de ouderlingen, *Singadji*, *Haumahu* en *Kakisina* steeds aangespoord om Fransien op de catechisatie te doen.

Ze had echter stiekem de boeken van broer Albert ingekeken en begreep maar niks van de teksten daarin. Toch meldde ze zich aan, in de week dat haar broer Ot met een Nederlandse zou trouwen.

Op het grote trouwfeest in de Schouwburg deed ze uitbundig mee, zong en danste met haar vrienden.

De maandag daarop, op de 1^e catechisatie les kreeg ze een reprimande van oom *Singadji*, omdat ze gedanst had. Dat mocht niet als je nog geen 18 was en geen belijdenis had gedaan. Ze werd 2 weken geschorst nog vóór de 1^e les. Juist op de trouwdag van haar broer en dan niet mogen dansen, dat kon er bij haar niet in. Ze bleef weg van de catechisatie.

Op een dag ging ze met enkele vrienden *Lena Kuhuwael*, *Agus Matulesy*, *Hendrik Sipahelut* uit fietsen naar de kerk in Hooghalen om te informeren. Van de dominee daar konden ze catechisatie les volgen. Haar vader was er van op de hoogte en keurde het goed.

Echter bij een andere fietstocht op zondag bij Hooghalen, kwamen ze langs het huis van de dominee en groette hem en zijn vrouw. Op de 2^e les zei de dominee dat als ze de lessen wilden blijven volgen, fietsen op zondag verboden was.

Dat deed bij Fransien de deur dicht. In Schattenberg mag je niet dansen en in Hooghalen niet fietsen. Voorlopig wilde ze er niks meer van horen en ze was al bijna 18 jaar. De leeftijd om belijdenis – 'sidi' – te doen.

Toen de ouderlingen weer aandrongen weigerde ze tenzij de lessen in het Nederlands gegeven worden. Ze kreeg het gedaan. Samen met Agus Matulesy kreeg ze les van dominee Metiary, in het Nederlands de andere 11 in het Maleis. Op 13 maart 1956 deed ze haar belijdenis in de Geredja Indjili Maluku, de Molukse Evangelische Kerk in Schattenberg. Ze moest nog 18 worden.

Vader Piet werkte na de zelfzorgregeling bij de Exportslagerij Udema in Gieten. Daarvoor bij de zakgeldregeling van 1951 tot 1956 kreeg een gezin 3 gulden per volwassene en fl 1,50 per kind. Het gezin Jansen ontving dus 18 gulden per week. De koopkracht van 26,50 euro nu. Moeder Cornelia ging bijverdienen bij de Koekfabriek Branbergen in Musselkanaal.

Fransien pendelde tussen Santpoort en Schattenberg of bleef intern.

Op één van de treinreizen vroeg een man haar of hij tegenover haar mocht zitten.

Dat was Franciscus (Frans) Werkhoven. Het was meteen 'raak'. Beiden vielen voor elkaar.

13 dec 1963 trouwden Fransien en Frans in Schattenberg. Zoals gebruikelijk duurde het feest tot in de ochtend in de schouwburg, met wel 3 muziekgroepen. De "2^e nacht" werd ook traditiegetrouw met al diegenen gevierd, vrienden en familie die geholpen hadden.

Het toekomstig adres werd barak 5 kamer 14.

Bij de zwangerschap van Cecile, hun eerste kind, pendelde Frans nog tussen Schattenberg en Bilthoven, want hij werkte in Den Dolder.

Familie Werkhoven - Jansen, Assen Kerst 1984
vlnr Frans, Fransien - kinderen: Cecile, Yvonne, André, Astrid, Karin

De familie Jansen is één van de eerste families die naar Assen, de eerste Molukse wijk verhuisden aan de Landschapsstraat. Fransien en haar man gingen in Gieten wonen en verhuisden in 1969 naar Assen.

Fransien en wijlen Frans Werkhoven hebben 5 kinderen: Cecile, Astrid, Yvonne, André, en Karin.

Fransien Werkhoven-Jansen
Assen, 18 nov 2020